

Tahirə Həsənzadə
AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu
tarix elmləri doktoru, professor
E-mail: tahirehesenzade@mail.ru

**ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEV AZƏRBAYCANDA XATİRƏ-EV
MUZEYLƏRİNİN YARADICISIDIR**

Xülasə: Ulu öndər Heydər Əliyev hələ sovet hakimiyyəti illərində xatirə-ev muzeylərinin yaradılması sahəsində mühüm işlərə imza atmışdır. Xatirə muzeyləri Azərbaycan SSR KP MK və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1976-cı il iyun tarixli “Dahi ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin adını əbədləşdirmək haqqında” qərarı və Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyinin 1979-cu il oktyabr tarixli qərarına əsasən yaradılmağa başlamışdır.

Ulu öndər digər görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin, ədiblərin xatirə-mənzil muzeylərinin yaradılması üçün bir sıra sərəncamlar imzalamışdır. Xalq şairi Səməd Vurğunun, Cəfər Cabbarlının, Abdulla Şaiqin, Hüseyn Cavidin, M.S.Ordubadinin və digərlərinin xatirə muzeylərinin yaradılması bu qəbildəndir. Azərbaycanın ilk xalq şairi Səməd Vurğunun ev muzeyi Ulu öndərin göstərişilə 1975-ci ildə açılmış ilk xatirə muzeyidir. Bu muzey yazıçı və bəstəkarların xatirəsini əbədləşdirir. Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda muzeylərin yaranmasına diqqət və qayğısı sayəsində görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin, görkəmli ədiblərin xatirə-ev muzeylərinin açılması, gənc nəslin maariflənməsində, ədəbi irsimizə dərinlən yiyələnməsində, bir sözlə, həmin unudulmaz şəxsiyyətlərin əbədi ölümdən güclü olan həyat qazanmasında əvəzsiz rol oynamaqdadır.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, xatirə-ev muzeyləri, Səməd Vurğunun ev muzeyi, Cavidin ev muzeyi, Niyazinin ev muzeyi

Heydər Əliyev 1994-cü il sentyabrın 18-də maestro Niyazinin ev muzeyinin açılışında iştirak etmiş, [1] muzeyin xatirə kitabında sənətin ən yüksək zirvəsində duran bəstəkarı yüksək qiymət və rərək bu sözləri yazmışdır: “Biz artıq 70-ci illərin əvvəllərində Bakıda, Azərbaycanda xalqımızın ayrı-ayrı şəxsiyyətlərinin ev muzeylərini yaratmağa başladıq. Təəssüflə qeyd etməliyik ki, bir sıra memorial muzeylərin sovet dövründə rəhbər tutduqları prinsipləri, iş proqramını, metodikanı, təməlləri qarşısında etdikləri mühazirələri rəhbər tutmaqda davam edirlər. Məsələn, M.F.Axundov, Mirzə Cəlil, N.Nərimanov və başqaları yalnız beynəlmiləlçi mütəfəkkir kimi təqdim edirlər. Halbuki onların hər biri milli-vətənpərvər ruhlu siyasi-ictimai xadim, Azərbaycan xalqının maariflənməsi və tərəqqisi naminə alovlu mübariz olmuşlar”.

Bu sözləri deməklə ulu öndər, heç şübhəsiz ki, görkəmli ictimai-siyasi xadim, ədib Nəriman Nərimanovu düşünmüş, hakimiyyətə gəldiyi ilk illərində bu böyük insanın haqqını özünə qaytarmaq yolunda rast gəldiyi maneələri xatırlamışdır.

Belə ki, 1969-cu ildə Azərbaycan dövlətinin rəhbəri təyin olunan Heydər Əliyev artıq 1970-ci ildə Nəriman Nərimanovun anadan olmasının 100 illik yubileyinin keçirilməsi qərarına gəlmiş və bunun üçün Moskvaya müraciət etmişdir. Moskvadan “bir millətçi üçün mü yubiley keçirmək istəyirsiniz?” sualını eşidən ulu öndər bu yubileyin keçirilməsi üçün qətiyyətlə mübarizə aparmış, nəticədə böyük siyasi xadimin 1972-ci ildə həm yubileyinin keçirilməsinə, həm də Bakının yüksək ərazisində heykəlinin açılışına nail olmuşdur. Beş ildən sonra, 1977-ci il noyabrın 6-da N.Nərimanovun xatirə-ev muzeyinin açılışı İstiqlaliyyət küçəsində memar M.M.İsmayılovun layihəsi əsasında tikilmiş ikimərtəbəli binanın ikinci mərtəbəsində baş tutmuşdur [4]. 1979-cu ildə Gəncədə də siyasi xadim, milli təmayülçü N.Nərimanova abidə ucaldılmışdır. Bir sözlə, siyasi xadim, ədib N.Nərimanovun şəxsiyyətinə qarşı olan yersiz ittihamlara, böhtanlara son qoyan, haqqını özünə qaytaran ulu öndər Heydər Əliyevin xidmətləri əvəzsizdir.

Ulu öndər digər görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin, ədiblərin xatirə-mənzil muzeylərinin yaradılması üçün bir sıra sərəncamlar imzalamışdır. Xalq şairi Səməd Vurğunun, Cəfər Cabbar-

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

lının, Abdulla Şaiqin, Hüseyn Cavidin, M.S.Ordubadinin və digərlərinin xatirə muzeylərinin yaradılması bu qəbildəndir. Azərbaycanın ilk xalq şairi Səməd Vurğunun ev muzeyi Ulu öndərin göstərişilə 1975-ci ildə açılmış ilk xatirə muzeyidir [6]. Bu muzey yazıçı və bəstəkarların xatirəsini əbədləşdirir. Otaqların birində qoyulmuş royalda dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Səid Rüstəmov öz əsərlərini ifa etmiş, ölməz sənətkar Bülbül “Sənsiz” romansını Ü.Hacıbəyovun müşayiətilə ifa etmişdir.

Xatirə muzeyləri Azərbaycan SSR KP MK və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1976-cı il iyun tarixli “Dahi ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin adını əbədləşdirmək haqqında” qərarı və Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyinin 1979-cu il oktyabr tarixli qərarına əsasən yaradılmağa başlamışdır.

H.Əliyev 1982-ci ilin iyulunda muzey işçilərinin Respublika müşavirəsində diqqəti tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin yaradılması zərurətinə də yönəlmiş və demişdir: “Muzeylər mühüm mədəniyyət ocaqlarına, zəhmətkeşlərin, xüsusilə cavan nəslin ideya-siyasi və mədəni tərbiyəsinin mərkəzinə çevrilmişdir. Muzeylər söz yox ki, hər bir vətəndaşın öz diyarının, rayonunun, kəndinin tarixinə bələd olması üçün də vacibdir. Bir sözlə tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin təşkil edilməsi zəruriliyi göz qabağındadır” [5]. Ulu öndər müşavirədən bir il öncə, 1981-ci ildə Cəlilabad və Xaçmaz tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin açılışında iştirak etmiş və muzey əməkdaşlarına özünün dəyərli məsləhətlərini vermişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xələfi olan müasir Azərbaycan Respublikası 1991-ci il 18 oktyabrda dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Respublikada muzey işi sahəsində müəyyən dəyişikliklər edildi. Muzey şəbəkələri yeni tələblərə uyğunlaşdırıldı. A.Şaiqin ev muzeyi ədibin anadan olmasının 120 illiyi ilə əlaqədar Prezidentin sərəncamı ilə yarandı [3]. Rəsmi açılışı 2001-ci ilin 24 fevralında oldu.

Hüseyn Cavidin ev muzeyinin rəsmi açılışı isə 2002-ci il 24 oktyabrda, baş tutdu ki, bu da şairin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə verilmiş 1981-ci il tarixli sərəncamın yerinə yetirilməsi demək idi [2, s.20]. Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda muzeylərin yaranmasına diqqət və qayğısı sayəsində görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin, görkəmli ədiblərin xatirə-ev muzeylərinin açılması, gənc nəslin maariflənməsində, ədəbi irsimizə dərinlən yiyələnməsində, bir sözlə, həmin unudulmaz şəxsiyyətlərin əbədi ölümdən güclü olan həyat qazanmasında əvəzsiz rol oynamaqdadır.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Bayramov R. Maestronun xatirəsinə. Mədəniyyət. – 2014. – 19 sentyabr. – s.13.
2. Əhmədli S. Hüseyn Cavidin ev muzeyi. Bakı, Şirvanəşr, 2009, 168 səh.
3. Abdulla Şaiqin Mənzil Muzeyinin rəsmi saytı. <http://abdullashaig.az/az/?p=37>
4. Hazırda Nəriman Nərimanovun Xatirə Muzeyində 6 mindən çox eksponat nümayiş olunur. 02.06.2020. https://azertag.az/xeber/Hazirda_Neriman_Nerimanovun_Xatire_Muzeyinde_6_minden_chox_eksponat_numayis_olunur-1501925
5. Seyidova Z. Heydər Əliyev muzey quruculuğunu həmişə diqqətdə saxlayıb. 13-02-2023. <https://www.medeniyyet.az/page/news/66386/Heyder-Eliyev-muzey-quruculugunu-hemise-diqqetde-saxlayib.html>
6. Səməd Vurğunun Ev Muzeyi. <http://icomaz.az/az/S%C9%99m%C9%99d%20Vur%C4%9Funun%20Ev%20Muzeyi>. 24/06/2015

**THE GREAT LEADER HEYDAR ALIYEV IS THE FOUNDER OF MEMORIAL
HOUSE-MUSEUMS IN AZERBAIJAN**

Summary; Great leader Heydar Aliyev laid the foundation for establishing memorial museums back in the days of the Soviet Union. The establishment of memorial museums in Azerbaijan began after the signed decision of the Central Committee of the Communist Party of the Azerbaijan SSR and the Council of Ministers of the Azerbaijan SSR titled "To perpetuate the names of prominent figures in literature and fine arts" and dated June 1976 and the decree of the Minister of Culture of the Azerbaijan SSR dated October 1979.

The great leader signed a number of decrees for the establishment of memorial houses and museums of other outstanding scientists and cultural figures. For example, the memorial museums of People's poet Samad Vurgun, Jafar Jabbarli, Abdulla Shaig, Huseyn Javid, M.S. Ordubadi. At the behest of Heydar Aliyev, the very first house-museum of the first people's poet of Azerbaijan, Samad Vurgun was opened in 1975. This museum perpetuates the memory of writers and poets. Thanks to the attention and care of the great leader Heydar Aliyev, the creation of museums of prominent figures in science, culture and literature in Azerbaijan plays a big role in the the young generation's education, in the study of our literary heritage, and in preserving the memories of those unforgettable personalities.

Key words: Heydar Aliyev, house museums, Samad Vurgun's house museum, Javid's house museum, Niyazi's home museum